

5. NOMINIT

5.1 Sananmuodostus

(Thomsen 1984: §48–61; Foxvog 2011: 23)

Hieman yli puolet sumerin substantiiveista koostuu yhdyssanoista. Suurin osa näistä on muodostettu kahdesta rinnastetusta nominista, kuten **an-ki** 'maailma' (taivas+maa), **é-gal** 'palatsi' (talo+suuri) tai substantiivista ja verbistä: **dub-sar** 'kirjuri' (taulu+kirjoittaa), **ki-tuš** 'asunto' (paikka+asua). Pieni osa sanastosta on muodostunut myös leksikaalistuneista verbimuodoista tai fraaseista,¹⁴⁷ kuten **i-du_s** 'portinvartija' (hän avaa sen) ja **ga-ab-šúm** 'myyjä' (salli minun antaa se).

Sumerissa on kaksi hyvin yleisessä käytössä olevaa johdosmorfeemia: abstrahoiva {*nam*} ja konkretisoiva {*niĝ*}. Ensiksi mainittu muuntaa substantiiveja ja verbejä abstrakteiksi substantiiveiksi: **lugal** 'kuningas' → **nam-lugal** 'kuninkuus', **til** 'elää' → **nam-til** 'elämä'.¹⁴⁸ Jälkimmäinen puolestaan muodostaa verbeistä konkreettisia substantiiveja: **sa₁₀** 'käydä kauppa' → **níg-sa₁₀** 'hintä', **ba** 'suoda' → **níg-ba** 'lahja'. Johdosmorfeemien käsite on sumerissa häilyvä, sillä **nam** ja **níg** tarkoittavat kirjaimellisesti *kohtaloa* ja *asiaa*; näin siis *lahja* on sumerissa 'suotava asia' ja *kuninkuus* 'kuninkaan kohtalo'. Kategorisointi johtimiksi perustuu lähinnä näiden kahden sanan produktiivisuuteen sananmuodostuksessa.

Arkaaisia ja epäproduktiivisia johtimia ovat ammattinimikkeitä muodostava {*nu*}: **kiri₆** 'puutarha' → **nu-kiri₆** 'puutarhuri' sekä merkitykseltään epäselvä {*u*}: **sar** 'kirjoittaa' → **sar-ru** 'asiakirja'.¹⁴⁹

Konventio: Morfologista analyysia tehdessä on järkevää erottaa yhdyssanojen tai leksikaalistuneiden pidempien yksiköiden, kuten erisnimien osat toisistaan pisteellä: **é-gal** → {*é.gal*} 'palatsi'; **gú-dè-a** → {*gú.dè.a*} (hallitsijan nimi); **i-du_s** 'portinvartija' → {*i.du_s*}. Näin voidaan tämentää sitä, että kyseessä on yksi leksikaalistunut yksikkö eikä ilmaus. Tätä Thomsenin (1984) ja Jagersman (2010) suosimaa merkintätapaa noudatetaan myös tässä kirjassa.

¹⁴⁷ Leksikaalistumisella viitataan ilmauksen vakiintumiseen sanaksi, jonka merkitys ei enää välttämättä ole ratkaistavissa osiensa summana.

¹⁴⁸ Suomessa *elämä* on konkreettinen substantiivi.

¹⁴⁹ Johdin {*nu*} palautuu ehkä kielihistoriallisesti samaan kantaan kuin *lú* 'mies'. Eblasta löytyneissä sumerinkielisissä teksteissä sanat vaihtelevat joskus keskenään, esim. **lugal** = **nu-gal** 'kuningas'. Esimerkkejä johtimen {*u*} käytöstä on säilynyt hyvin vähän, ks. Jagersma 2010: 130.

5.2 Elollisuus

(Thomsen 1984: §47–64; Edzard 2003: 29; Jagersma 2010: §6)

Yleisesti sumerin kieliopeissa substantiivit luokitellaan kahteen semanttiseen kategoriaan: elollisiin ja elottomiin (engl. *animate* ja *inanimate*). Kategorisesti oppositio ei kuitenkaan viittaa varsinaisesti elollisuuteen, sillä muun muassa eläimet käsitetään elottomiksi. Sumerin viitekehyksessä olisikin siis johdonmukaisempaa viitata elollisuuden sijaan *inhimillisyyteen* tai *persoonallisuuteen*, mutta elollisuuden kuitenkin ollessa kielitieteissä vakiintuneempi käsite, käytetään sitä myös tässä kirjassa.

Elollisiksi substantiiveiksi käsitetään henkilöt, jumalat, ammatit ja tittelit, sukulaisuustermit, sukupuolet sekä mytologiset olennot.

Elottomiksi substantiiveiksi tulkitaan eläimet, kasvit, esineet, paikat sekä johtimilla {nam} ja {niĝ} muodostetut substantiivit. Erikoisena piirteenä elottomiksi tulkitaan myös orjiin viittaavat käsitteet, joista esimerkkeinä *ur* 'palvelija', *saĝ* 'orja', *gēme* 'orjatyttö, palvelijatar', *árad* 'orja, palvelija' sekä perusmerkitykseltään hyvin kollektiiviset substantiivit, kuten *érin* 'väkijoukko, sotajoukko'.

Substantiivien kategorisointiperuste kietoutuneen sumerilaisessa yhteiskunnassa vallinneiden sosiaalisten rakenteiden ympärille. Elollisiksi käsitettiin ehkä sellaiset inhimilliset olennot, joilla koettiin olevan vapaus päättää itse tekemisistään; näin siis palvelijoita ja sotajoukkoja käsittävät termit jäivät kategorian ulkopuolelle.

Substantiivien ohella elollisuusoppositio esiintyy ainoastaan muutamissa kolmannen persoonan viittaavissa kielipillissä tunnuksissa sekä yksikön kolmannen persoonan persoonan-, indefiniitti- ja interrogatiivipronomineissa (ks. luku 9).

5.3 Luku

(Thomsen 1984: §65–78; Edzard 2003: 31–32; Foxvog 2011: 24–25)

Yksikön ja monikon lisäksi sumerin substantiivien lukuoppositio sisältää **distributiivin** ja **kollektiivin**.¹⁵⁰ Distributiivi viittaa tyypillisesti monikkoon, joka käsittää kaikki kantasanan tarkoitteet: *kaikki vieraat maat* tai *jokainen vieras maa*. Sitä saatetaan käyttää harvoin myös viittaamaan epämääräisesti jonkin joukon edustajaan: *jompikumpi* tai *joku lapsista*. Kollektiivilla viitataan asioiden tai olioiden ryhmään ja sen merkitys vastaa jokseenkin suomen johdinta {kkO}: *koivu* ~ *koivikko*.

Elottomien substantiivien lukuoppositio on *neutraalin* ja *distributiivin* välinen. Neutraalissa luvussa substantiivin merkitys voidaan tulkita kontekstin perusteella joko yksikölliseksi, kollektiiviseksi tai monikolliseksi: yksittäin esiintyvä sana *áb* voi siis viitata merkityksiin 'lehmä', 'lehmälauma' ja 'lehmät'. Muutamat substantiivit,

¹⁵⁰ Englanninkielisissä julkaisuissa yleisesti käytetty termi *totality* on harhaanjohtava, sillä luvun merkitys ei aina viittaa totaalisuuteen (ks. Jagersma 2010: 115).

kuten *érin* 'väkijoukko, sotajoukko' ja *ugnim* 'armeija' ovat merkitykseltään aina kollektiivisia. Neutraali luku on morfologisesti tunnusmerkitön ja distributiivissa sana reduplikoidaan.

Neutraali	áb	'lehmä, lehmälauma, lehmät'
Distributiivi	áb-áb	'kaikki lehmät'

Mikäli elottoman sanan monikollisuutta halutaan painottaa, voidaan se tehdä syntaktisin keinoin reduplikoimalla lauseen verbi, jonka kokijana eli objektina tai intransitiivisena subjektina sana toimii. Näin voidaan ilmaista myös distributiivia. Kollektiivisessa merkityksessä verbiä ei koskaan reduplikoida.

(yks.)	géme i-nud	'palvelijatar makasi'
	{géme+Ø i+nud+Ø}	{palvelijatar+ABS NEUT+maata+se}
(mon.)	géme i-nud-nud	'(kaikki) palvelijattaret makasivat'
	{géme+Ø i+nud+nud+Ø}	{palvelijatar+ABS NEUT+maata+maata+se}

Elollisilla substantiiveilla yksikkö, monikko ja distributiivi voidaan erottaa toisistaan morfologisin keinoin. Kollektiivinen merkitys sen sijaan sisältyy yksikköön. Elollisten substantiivien distributiivi muodostetaan reduplikaatiolla: **lugal-lugal** 'kaikki kuninka' ja monikon muodostuksessa käytetään tunnusta {enē}: **lugal-e-ne** 'kuninka'.¹⁵¹ Toisinaan tavataan myös distributiivin ja monikon välimuotoa, jossa sekä monikon tunnus että reduplikaatio esiintyvät samanaikaisesti: **lugal-lugal-e-ne**. Tämän muodon merkitystä ei tarkalleen tunneta ja se yleensä käännetään tavallisena monikkona tai distributiivina asiayhteydestä riippuen. Yleisimmät tämän yhdistelmämonikon saavista sanoista ovat *kuningas*, *lapsi* (usein pyhässä kontekstissa) ja *jumala*, joten taustalla saattaa olla jokin arvokkuutta painottava tekijä.

Yksikkö, kollektiivi	simug	'seppä, seppien joukko'
Monikko	simug-ge-ne	'sepät'
Distributiivi	simug-simug	'kaikki sepät'

¹⁵¹ Jagersman (2010: 106) mukaan monikon tunnuksessa on pitkä vokaali {enē}, sillä se kirjoitetaan systemaattisesti *ne*, jonka Jagersma tulkitsee vokaaliltaan pitkäksi /nē/, vrt. *né* = /ne/. Aiemmin monikon tunnus on analysoitu {ene}.

5.3.1 Monikon tunnuksen ortografia ja allomorfia

Monikon tunnuksen {enē} asu vaihtelee sen esiintymisympäristöstä riippuen. Säännöt ovat yleisiä ja pätevät moniin muihinkin VCV-muotoisiin (eli vokaalista, konsonantista ja vokaalista koostuviin) kieliopillisiin tunnuksiin.

Sanan päättyessä vokaaliin monikon tunnuksella on allomorfi /nē/. Seuraavissa esimerkeissä nollamorfeemi {Ø} viittaa absoluutiiviin eli sumerin substantiivien perusmuotoon, joka käsitellään tarkemmin myöhemmin.

(i)	ama-ne	{ama+enē+Ø}	'äidit'
(ii)	dumu-ne	{dumu+enē+Ø}	'pojat'

Vaikka translitteraatiossa sana näyttäisikin yksin esiintyessään päättyvän vokaaliin, näin ei aina todellisuudessa ole. Tyypillisiä tällaisia tapauksia ovat /k/-päätteiset, historiallisesti genetiivirakenteista syntyneet sanat, sekä sellaiset sanat, jotka päättyvät translitteraatiossa näkymättömään glottaaläänteeseen /h/, /ʔ/ tai puoli-vokaaliin /j/. Sanojen lyhyet lukuasut saattavat myös hämätä (ks. luku 4.2).

(iii)	gala-e-ne	{galah+enē+Ø}	'kulttilaulajat'
(iv)	énsi-ke-ne	{énsik+enē+Ø}	'hallitsijat'
(v)	kù-ge-ne	{kug+enē+Ø}	'pyhät'

Konsonantteihin päättyvien sanojen jäljessä monikon tunnus kirjoitetaan **Ce-ne** riippuen edeltävästä konsonantista. Rajageminaatioon pätevät yleiset sivulla 76 annetut säännöt. Konsonanttien /l/ ja /ḡ/ jäljessä rajageminaatio ei yleensä monikon tai muiden /e/-alkuisten tunnusten yhteydessä toteudu.

(vi)	engar-re-ne	{engar+enē+Ø}	'maanviljelijät'
(vii)	kug-ge-ne	{kug+enē+Ø}	'pyhät'
(viii)	lugal-e-ne	{lugal+enē+Ø}	'kuninkaat'
(ix)	ur-saḡ-e-ne	{ur.saḡ+enē+Ø}	'sankarit'

Edellä esitetyistä säännöistä on muutamia poikkeuksia. Uussumerissa monikko kirjoitetaan sanan **diḡir** yhteydessä systemaattisesti pitkällä vokaalilla: **diḡir-re-e-ne**. Syytä tälle kirjoitusasulle ei tiedetä.¹⁵² Harvinaisissa tapauksissa, erityisesti /ḡ/:n jäljessä, monikon tunnus saattaa esiintyä allomorfina /nē/ ilman selvää kontekstia: **má-laḡ₃-ne** 'merimiehet'. Näissä kyse on Jagersman (2010: 31) mukaan morfofoneemisesta kirjoituksesta, mutta ehkä joissakin tapauksissa kyseessä voi olla myös arkaismi, jossa sanan mahdollinen muinainen jälkitavu on haluttu säilyttää: ***má-laḡa-ne**.

¹⁵² Jagersma 2010: 107.

5.3.2 Logografiset monikot

(Edzard 2003: 32; Foxvog 2011: 25)

Logografisia monikoita ei juurikaan tavata sumerissa ennen muinaisbabylonialaisen kauden loppua, vaan niiden käyttö rajoittuu lähinnä akkadilaisiin ja heettiläisiin teksteihin, joissa niitä käytetään sumerilaisten logogrammien eli sumerogrammien yhteydessä viittamassa näiden monikollisuuteen.¹⁵³ Yleisin logografinen monikko on MEŠ, joka vastaa merkitykseltään normaalia substantiivien monikkoa. Esimerkiksi DIĠIR.MEŠ 'jumalat' luetaan akkadiksi *ilū* tai *ilānu*, heetiksi *siunes* ja sumeriksi *diġirenē*. Historiallisesti tämä monikko palautuu sumerin monikon kolmannen persoonan kopulaan {meš} 'ne/he ovat' (ks. luku 8). Logografinen monikko voidaan muodostaa myös reduplikaatiolla: DUMU.DUMU 'lapset', merkitys voi joskus olla tässä tapauksessa distributiivinen.

Toinen keskeinen logografinen monikko on 𒂗.A, jolla voidaan kuvata joidenkin asioiden laadullista vaihtelua. Tämä esiintyy erityisesti eläinten, esineiden ja tekstiilien yhteydessä: TUG₂.𒂗.A 'erilaisia tekstiilejä', UDU.𒂗.A 'erilaisia lampaita', KU₆.𒂗.A 'erilaisia kaloja'. Etymologisesti 𒂗.A palautuu sumerin verbin 𒂗i 'sekoittaa' perfektiivin partisiippiin: ku₆ 𒂗i-a 'sekalaisia (eli sekoitettuja) kaloja'.

Alla on lyhyt katkelma babylonialaisesta luomiskertomuksesta, *Enūma Elišistä*, joka hahmottaa logografisten monikoiden ja sumerogrammien käyttöä. Riveistä on annettu translitteraatio ja akkadinkielinen transkriptio:¹⁵⁴

IV 92 𒂗 DIĠIR.DIĠIR šá ME₃ ú-šá-²a-lu šu-nu ^{ges}TUKUL.MEŠ-šú-un
 u ilānu ša taḫāzi uša''alū šunu kakkišun

Ja (nyt) sodanjumalat teroittivat aseitaan:

IV 93 in-ni-in-du-ma ti-amat ABGAL DIĠIR.MEŠ ^dAMAR.UTU
 innindūma Tiāmat apkal ilāni Marduk

Tiāmat ja Marduk – jumalten tietäjä – lähestyivät toisiaan (ryhtyäkseen taisteluun)

Tässä DIĠIR.DIĠIR šá ME₃ viittaa sodanjumaliin (sumeriksi **diġir mē-ke₅-ne** ja akkadiksi *ilānu ša taḫāzi*). Sana ^{ges}TUKUL tarkoittaa asetta tai nuijaa (sumeriksi **tukul** ja akkadiksi *kakkum*). Viimeinen ilmaus ABGAL DIĠIR.MEŠ ^dAMAR.UTU käsittää Mardukin nimen ja yhden tämän epiteeteistä 'jumalten tietäjä' (sumeriksi **ābgal diġir-re-e-ne** ja akkadiksi *apkal ilāni*).

153 Heetissä käytetään myös akkadogrammeja eli kivettyneitä akkadilaisia sanoja tai ilmauksia: 'lapsilleni' voidaan periaatteessa kirjoittaa **a-na am-me-el** DUMU.MEŠ, jossa ensimmäinen sana on akkadia (prepositio), toinen heettiä (minun) ja kolmas sumeria (lapset)!

154 SAACT IV: IV 92–93.

5.4 Adjektiivit

(Thomsen 1984: §79–82; Edzard 2003: 47–49; Jagersma 2010: 267–284; Foxvog 2011: 25–27)

Adjektiivit esiintyvät normaalin sanajärjestyksen mukaan pääsanansa jäljessä. Ainoa poikkeus on adjektiivi **kug** 'pyhä' tiettyjen jumaluuksien yhteydessä.

(i)	iri kug	'pyhä kaupunki'	(kaupunki pyhä)
(ii)	ur-saĝ kalag-ga	'voimakas soturi'	(soturi voimakas)
(iii)	kug ^dinanna	'Pyhä Inanna'	(pyhä Inanna)

Sumerin adjektiivit eivät välttämättä muodosta omaa sanaluokkaansa, sillä lähes kaikkien näistä voidaan osoittaa olevan verbien partisiippeja. Selkeää yksimielisyyttä tästä ei kuitenkaan ole.¹⁵⁵

Adjektiivit esiintyvät kahdessa muodossa: ajattomina partisiippeina, jotka ovat tunnusettomia {Ø} sekä perfektiivin partisiippeina, jotka saavat tunnuksen {ʔa}. Vaikka eri partisiippien välillä onkin merkitysero, ei tämän huomioiminen ole yleensä tarpeellista näiden toimiessa selkeästi adjektiivin roolissa: esimerkiksi **inim dūg** ja **inim dūg-ga** voidaan kumpikin kääntää 'hyvä sana'.¹⁵⁶ Selkeyden vuoksi en merkitse adjektiiveja partisiipeiksi myöskään morfologisessa annotaatiossa, vaan tulkiten ne omaksi sanaluokakseen. Partisiipit käsitellään luvussa 17.

Reduplikoidut adjektiivit tulkitaan pääsääntöisesti monikoiksi tai distributiiveiksi: **iri kug-kug** '(kaikki) pyhät kaupungit'. Muutamat, joskin hyvin harvat adjektiivit esiintyvät aina reduploituina, yleisimpänä **bar₆-bar₆** 'kirkas-kirkas' → **bábbar** 'valkoinen'. Näissä tapauksissa merkitys ei ole monikollinen, vaan ehkä alkujaan intensiivinen: tässä mahdollisesti 'todella kirkas'.

Vanhemmissa julkaisuissa reduplikoidut adjektiivit on tulkittu toisinaan myös kontekstista riippuen yksikön tai monikon superlatiiveiksi: **diĝir gal-gal-le-ne** 'suurimmat jumalat'. Tähän on kuitenkin suhtauduttava varauksella, sillä sumerin adjektiivien vertailumuotoja ei varmuudella tunneta.¹⁵⁷

Huomioi: Joillakin assyriologeilla on harhaanjohtava tapa translitteroida adjektiivit ja muut attributit osaksi näiden pääsanoja: **dumu-tur** 'pieni lapsi' ja **lugal-ki-en-gi-ki-uri-ke₄** 'Sumerin ja Akkadin kuningas'. Vaikka sumerissa

155 Jagersma (2011: 268–269) puoltaa adjektiiveja omana sanaluokkana, mutta Zólyomi ym. (2016: 57–58) pitävät niitä verbeinä. Edzard (2003: 24) kyseenalaistaa adjektiivit myös nominien alaluokkana, sillä nämä käyttäytyvät nominien tavoin vain toimiessaan substantiivien attribuutteina. Edzard antaa esimerkkinä adjektiivin **sikil** '(rituaalisesti) puhdas', joka yksinään esiintyessään ei voi saada nominien monikon tunnusta {enē}, vaan muodostaa monikkonsa kopulalla {meš} **sikil-me-eš** '(rituaalisesti) puhtaat'. Tässä tosin adjektiivi toimii selkeästi predikatiivina elliptiselle pääsanalle: '(he, jotka ovat) puhtaita', ja näin kopulan käyttö voidaan mielestäni perustella syntaktisesti.

156 On spekuloitu, että adjektiivien eri muodoilla olisi ilmaistu esimerkiksi määräisyyttä {ʔa} tai epämääräisyyttä {Ø} (Foxvog 2011: 25).

157 Jagersma 2010: 283.

nominilausekkeet muodostavatkin hyvin kiinteän morfosyntaktisen kokonaisuuden (ks. luku 6), ei tällaisista polysynteettisistä rakenteista ole minkäänlaista näyttöä.¹⁵⁸ Lausekkeiden jäsenet onkin järkevä pitää erillään lukuun ottamatta sellaisia tapauksia, joissa ilmaisu on leksikaalistunut ja kantaa selvästi omaleimaista merkitystä: tällaisesta parista esimerkkinä *é-gal* 'palatsi' ja *é gal* 'suuri temppeli'.

5.4.1 Adverbien muodostus

(Edzard 2003: 68; Foxvog 2011: 51)

Adjektiiveista voidaan muodostaa adverbeja käyttämällä tunnuksia {eš}, {be}, {be+eš/še} ja {e}: *zid* 'oikeamielinen' → *zid-dè-éš* 'oikeamielisesti', *gal* 'suuri' → *gal-bé* tai *gal-e* 'suuresti', *maḥ* 'mahtava' → *maḥ-bé-šè* 'mahtavasti'. Eri adverbijohtimien välisiä merkitysvivahteita on hyvin vaikea erottaa toisistaan. Tunnus {eš} kuitenkin poikkeaa sikäli muista, että se voidaan liittää myös substantiiveihin: *ud* 'päivä' → *ud-dè-éš* 'päivän(valon) tavoin'. Osa sumerologeista tulkitseekin tämän nykyään adverbatiiviseksi sijamuodoksi. Koska verbien ja adjektiivien välinen sanaluokkaraja on häilyvä, voidaan myös verbeistä johtaa melko vapaasti adverbeja käyttämällä perfektiivin partisiippia {ʾa} ja adverbijohtimia: *ḥúl* '(olla) iloinen' → *ḥúl-la* 'iloinen' → *ḥúl-la-e* 'iloisesti'. Intensiivisyyttä voidaan ilmaista reduplikaatiolla: *ḥúl-ḥúl-la-e* 'todella iloisesti'.

5.5 Nominilausekkeesta ja sanajärjestyksestä

Adjektiivien ohella myös muut substantiivien määreet, kuten genetiivi- ja appositioattribuutit seuraavat pääsanaansa. Ainoita poikkeustapauksia ovat niin kutsuttu antisipatorinen genetiiviattribuutti (ks. s. 115) sekä jo mainittu adjektiivi *kug* ennen tiettyjä jumalnimiä. Eräänlaisen poikkeuksen muodostavat myös numeraalit, jotka attribuutteina toimiessaan saatetaan arkaaisista kirjanpidollisista tottumuksista johtuen kirjoittaa lausekkeen alkuun: *60 udu* '60 lammasta'. Ilmiö on kuitenkin puhtaasti oikeinkirjoituksellinen, eikä heijasta kielen todellista sanajärjestystä.¹⁵⁹

Substantiivista ja sen attribuuteista muodostettuja rakenteita voidaan taivuttaa täsmälleen samalla tavalla kuin yksittäisiä substantiiveja. Tätä voidaan havainnollistaa käyttämällä aiemmin käsiteltyä monikon tunnusta {enē}, joka voi liittyä yksittäisen substantiivin ohella myös nominilausekkeen perään. Tällöin se modifioi nominilausekkeen pääsanaa (tai periaatteessa koko nominilauseketta).

¹⁵⁸ Nominilausekkeet eivät voineet olla polysynteettisiä, sillä muutoin sananloppuisina katoavat konsonantit näkyisivät sanarajoilla.

¹⁵⁹ Zólyomi ym. 2016: 43.

diġir-re-e-ne	'jumalat'	[N +PL]
diġir gal-e-ne	'suuret jumalat'	[[N A] +PL]
diġir huš gal-e-ne	'suuret vihaiset jumalat'	[[N A A] +PL]

Rakennekuvauksessa N viittaa substantiiviin, A adjektiiviin ja +PL monikon tunnukseen. Hakasulkeet ilmaisevat viittaussuhteita: [[N A]+PL] tarkoittaa sitä, että monikon tunnus viittaa sekä substantiiviin että adjektiiviin.

Pääsanana ollessa eloton samainen ilmiö toteutuu reduplikaation keinoin. Jokaisen sanan kahdentumisen sijaan ainoastaan viimeinen attribuutti reduplikoidaan, ja kielipillinen merkitys heijastetaan lausekkeen pääsanaan.

kur	'vuori'	[N]
kur-kur	'(kaikki) vuoret'	[N*2]
hur-saġ gal	'suuri vuoristo'	[N A]
hur-saġ gal-gal	'(kaikki) suuret vuoristot'	[N A*2]

5.5.1 Sanojen, lausekkeiden ja lauseiden rinnastus

Sumerissa ei perinteisesti ollut rinnastuskonjunktioita (kuten *ja*, *sekä*, *että*) vaan substantiiveja ja nominilausekkeita rinnastettiin toisiinsa käyttämällä omistusliitteitä, sijapäätteitä ja ketjuttamista. Rinnastavana omistusliitteenä toimi muinaissumerissa eloton kolmas persoona {be} 'sen, niiden', johon toisinaan liitetään lisäksi komitatiivin tunnus {da} 'kanssa'. Konjunktio {be(+da)} rinnastaa yleensä vain kaksi substantiivia tai nominilauseketta ja se liittyy viimeisen rinnastettavan sanan tai lausekkeen loppuun.

- (2) ^{id}idigna ^{id}buranun-bé(-da) 'Tigris ja Eufrat'

Toinen yleinen rinnastuskeino muinaissumerissa oli konkatenaatio eli ketjutus. Ketjurakenteissa rinnastettavat sanat tai lausekkeet listataan peräkkäin. Huomaa, että esimerkissä (3) ensimmäinen sana on akkadilainen laina, joka koostuu kahdesta sanasta: *rabi sikkatum*. Rinnastuksissa merkitys voi olla myös 'tai' (6).

- (3) **ra-bi sí-ik-ka-tum** ugula nu-bànda 'kenraalit, yliherrat ja kapteenit'
 (4) **ég pa₅ du₆** 'kanava, pengerryt ja suojavalli'
 (5) **6 gud niga 60 udu niga** 'kuusi lihotettua härkää ja 60 lihotettua lammasta'
 (6) **ġi₆ an-bar₇** 'yö tai keskipäivä'

Sumerissa esiintyy muinaisakkadilaiselta kaudelta alkaen akkadin konjunktio *ù* 'ja', jota käytetään rinnastettavien sanojen, lausekkeiden tai lauseiden välissä samaan tapaan kuin suomessakin. Muinaisbabylonialaiselta kaudelta alkaen tavataan myös akkadin konsekutiivia {ma}, jonka merkitys on hieman laajempi. Konsekutiivi liittyy yleensä verbiin painottaen tapahtuman jatkumista merkityksessä '(ja) sen jälkeen'. Toisinaan se voidaan jättää myös kokonaan suomentamatta, kuten esimerkissä (7).

- (7) *gú im-da-bar-re-ma^{kuš} guru₂₁-né ba-an-ku₅ ù e-ne ba-an-dab₅*
'(Kun hän) yritti vastustaa häntä, (-*ma*) hän leikkasi halki hänen kilpensä ja (*ù*) vangitsi hänet.'
- (8) [^{duš}šab i-ğeš-ka-né [ğál] bí-in-taka₄-ma túg i-ni-in-dul
'(Vaimo) avasi (luvatta) hänen (miehensä) sinetöidyn seesamöljyruukun ja (-*ma*) peitti sen kankaalla.'

5.5.2 Appositiorakenteet

Peräkkäin ketjutetut substantiivit ja nominilausekkeet eivät aina ole keskenään rinnastettuja, vaan ne saattavat myös toimia toistensa substantiivimääreinä eli appositioina. Tavallisia tällaisia tapauksia ovat **epiteetit** eli jumalia, pyhiä rakennuksia ja kuninkaita kunnioittavat lisänimet. Epiteetit eivät olleet spontaanisti keksittyjä ylistyksiä, vaan jokaisella jumalalla, kuninkaalla ja temppelillä oli omat vakiintuneet arvonimensä, joita kirjurit käyttivät harkitusti.

1.	Ur-Nammu	(pääsana)
2.	Sumerin ja Akkadin kuningas	(epiteetti 1)
3.	Urin kuningas	(epiteetti 2)
4.	voimakas mies ¹⁶⁰	(epiteetti 3)
5.	neljän maailmankolkan kuningas	(epiteetti 4)

Koska pääsana ja sen appositiot muodostavat yhden nominilausekkeen, koko ketjua voidaan taivuttaa täsmälleen samalla tavalla kuin vaikkapa yhdestä substantiivista ja adjektiivista koostuvaa nominilauseketta. Jos siis edeltävän listan viimeisen epiteetin perään lisättäisiin datiiivin tunnus {ra}, olisi koko lista käännettävä 'Ur-Nammulle, Sumerin ja Akkadin kuninkaalle, Urin kuninkaalle, voimakkaalle miehelle, neljän maailmankolkan kuninkaalle'.

¹⁶⁰ Kirjaimellisesti 'uros, urho'.

Seuraavassa on esimerkkejä jumalatar Inannaa ja kuningas Ur-Nammua määrittävistä taivutetuista epiteettiketjuista, joista (9) sisältää koko lauseketta määrittävän datiiivin ja (10) ergatiivin eli transitiivisen lauseen subjektia ilmaisevan sijan. Sijamuodot käsitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 6.2.

(9) ^dinanna nin kur-kur-ra nin-a-né(-ra)

'Inannalle, kaikkien maiden valtiattarelle, hänen valtiattarellensa'

{inanna nin kur+kur+ak+ nin+ane(+ra)}

{Inanna valtiatar maa+maa+GEN+ valtiatar+hänen(+DAT)}

(10) ur-^dnammu nitaḥ kalag-ga lugal ki-en-gi ki-uri-ke₄

'Ur-Nammu, voimakas mies, Sumerin ja Akkadin kuningas' (tr. subjektina)

{PN nitaḥ kalag.a lugal ki.en.ĝir ki.uri+ak+e}

{PN mies voimakas kuningas Sumer Akkad+GEN+ERG}

Tämän luvun harjoitustehtävät löytyvät sivulta 306.